

## **O'QUVCHI KASIIY MOTIVLARINING METODOLOGIK ASOSLARI**

**Sayitova Umida Hikmatillo qizi**

Alfraganus universiteti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası  
dotsent v.b., psixologiya fanlari bo'yisha  
falsafa doktori (PhD)

[umidasayitova00@gmail.com](mailto:umidasayitova00@gmail.com)

**Alimov Ulmasjon Ismat o'g'li**

Alfraganus universiteti

“Pedagogika va psixologiya” yo'nalishi magistranti,

[alimovolmasjon7@gmail.com](mailto:alimovolmasjon7@gmail.com)

O'quvchilarining motivatsiyasini oshirishning eng muhim omili o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning motivlarini batafsilroq o'rganilganligidir. O'quvchi "bu kerak" deb aytishi mumkin bo'lgan bola emas, shuning uchun o'qituvchi talabalarga yaxshi mutaxassis va o'zini – o'zi anglagan shaxslar bo'lishlari uchun bilimga muhtoj ekanliklarini amalda isbotlar keltirib ko'rsata olishlari kerak.

Yu.M.Asadov tomonidan olib borilgan tadqiqot ishida maktab ta'limini rivojlantirish davlat umummilliy dasturi talablaridan kelib chiqqan xolda kasb mahorati rivojlanishi omillari sifatida o'qituvchining individual-psixologik xususiyatlarini o'rganishning dolzarbligi ilgari surilgan. Unda o'qituvchi kasb maxoratining yaxlit komponentlarini tasniflovchi “o'qituvchining kasb maxorati”, “o'qituvchining individual-psixologik xususiyatlari”, “o'qituvchining psixologik tipi” kabi tushunchalarni belgilovchi o'qituvchining individual-psixologik xususiyatlarni psixologik tiplarda integrallashuvi va ularning malaka oshirish tashkiliy shakllarini tanlash motivatsiyasiga ta'sirini izohlovchi individual-psixologik xususiyatlarning o'qituvchi kasb mahoratini rivojlantirish omillari sifatida ahamiyatini ochib beruvchi ilmiy asoslangan ma'lumotlar keltirilgan [1].

B.N.Sirliyev “O‘rta maxsus kasb-hunar o‘quv yurtlari ustalari kasbiy kamolotining psixologik jihatlari” mavzusidagi tadqiqot ishi kasb-hunar o‘quv yurtlarining ustalari misolida kasbiy kamoloti va kasbiy o‘zini-o‘zi belgilanishning dolzarb muammolarini tadqiq qilishga bag‘ishlangan [4].

F.S.Ismagilova kasbiy tajriba samaradorligi mezonini mutaxassisning raqobatbardoshligi sanaladi deb ta’kidlagan. Raqobatbardoshlik mutaxassisining professional xususiyati sifatida mehnat bozorida va tashkilotda uning ustunligini talab qiladi [2].

Kasb tanlashga tayyorlikning psixologik jihatlari va kasbiy diagnostika muammolariga doir tadqiqot ishi K.B.Qodirov tomonidan olib borilgan. Bunda asosiy qoida kasbiy yo‘nalganlik umuman moyilliklarda, qiziqish va qadriyatlarda ifodalanib, kasbiy rivojlanishning mazmuniy tomoni sanaladi. Kasb tanlash chog‘ida psixologik tayyorgarlik yoki yetuklik kasbiy o‘zini o‘zi anglashning muhim omili bo‘lib, kasbni to‘g‘ri tanlashga yordamlashadi va kuch, barkarorlik, keskinlikda namoyon bo‘ladi, bu ongillik, mustaqillik bilan ta’minlanadi va kasbiy tanlovning formal-dinamik jihatiga kiradi. Shunday qilib, kasbiy tanlovning barcha mazmuniy va formal-dinamik jihatlari, umuman shaxsning kasbiy rivojlanishi ma’lum strategiyasi shakllanishiga ko‘maklashadi. Shu bilan birga K.B.Qodirov tadqiqotining empirik qismi ma’lumotlariga asoslanib xulosa qiladiki, intellektual qobiliyatlar, shaxs motivlari, yo‘nalganlik, moyillik tendensiya va boshqalar bilan uzviy bog‘liqlikda bo‘lib, yoshlarning kasbiy tiklanish asosi sanaladi. Shaxs atrof-muxitga, qadriyatlarga, faoliyat turlari mazmuniga tanlab, shu jumladan, o‘z aqliy imkoniyatlariga muvofiq munosabatda bo‘ladi. Bizningcha, buni aqliy imkoniyatlar sifatida emas, ularning psixologiyadagi a’nanaviy talqindan foydalanilsa, o‘zini o‘zi anglash, refleksiv jarayonlarining shakllanganligi va rivojlanganligi darajasi sifatida ta’riflash aniqroq bo‘lishini izohlab o‘tgan [4].

R.Z.Asomova ilmiy izlanishida kasb tanlash motivlari mexanizmlari, ularning birlamchi manbalari, xarakatlantiruvchi kuchlari, dinamikasi va shaxsning individualligi masalalari atroflicha ochib berilgan. Shuningdek, kasbiy motivlarning mutaxassisni kasbiy tayyorgarligi o‘rtasidagi bog‘liqlik, hamda kasbiy va o‘quv motivlari o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlik masalalari ham keng doirada tadqiq qilingan [3].

U.S.Jumayev kichik, real guruh a'zolari o'smirlarda kasb tanlashga munosabat va uning umum ta'lim maktab o'quvchilarida shakllanishi, namoyon bo'lishi va dinamikasi ilk bor tadqiq qilinib: faoliyatlari jarayonida kasb tanlashga munosabat tizimi ko'rsatkichlari (o'rtacha umumiy va qiyosiy-tipik) tahlil etilgan va tegishli amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan, kasb tanlashga munosabat tizimining yosh xususiyatlari tavsiflab berilgan [3].

Yuqoridagi fikrlardan ko'rinadiki, Respublikamiz psixologlari tomonidan kasbga yo'naltirish, kasb tanlash masalalariga doir bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Bu esa muammoni turli jihatlarini yanada chuqurroq o'rganish imkonini beradi. Shu bilan birga yosh avlodni ongli ravishda to'g'ri kasb tanlashga yo'naltirish, kasb tanlashda uchraydigan xato va kamchiliklarni oldini olish hamda kasbiy o'zlikni shakllantirish doirasida yechimi topilmagan muammolarni bartaraf etish kerakligini ko'rsatadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. Алимов А. А.Становление Смысловой профессиональной установки в учебной деятельности студентов – психологов.Автореферат дис. ... канд. психол. наук. – Москва, 2005.-27 с.
2. Arziqulov D.N. Kasbiy kamolotning psixologik o'ziga xos xususiyatlari. Avtoreferat psixologiya fanlari nomzodi. –Toshkent 2002.-22 b
3. Bekmurodova, H. (2024). O'smirlarni kasbga yo'naltirish jarayonida individual xarakter xususiyatlarining ta'siri muhim ijtimoiy-psixologik omil sifatida. News of the NUUz, 1(1.2), 78-82.
4. Yuldashev, D.M., & Fazliddinova, M. (2024). O'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativlik sifatlarini shakllantirishning ahamiyati. Oriental Art and Culture, 5(6), 139-142.